

РОЗДІЛ 2

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПОЗАШКІЛЬНІЙ (НЕФОРМАЛЬНІЙ, ДОДАТКОВІЙ) ОСВІТІ. ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У МІЖНАРОДНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТАХ

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Мачуський В.В.,

кандидат педагогічних наук,
завідувач лабораторії діяльності позашкільних закладів
Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ,
e-mail: m1981@voliacable.com

Анотація: В статті розкрито розуміння компетентісного підходу в навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів як формування досвідченості суб'єкта у процесі пізнавально-практичної діяльності.

Ключові слова: компетентісний підхід, особистість, досвідченість, первинний досвід, позашкільний навчальний заклад.

Аннотація: В статье раскрыто понимание компетентностного подхода в учебно-воспитательном процессе внешкольных учебных заведений как формирование опыта субъекта в процессе познавательной-практической деятельности.

Ключевые слова: компетентностный подход, личность, опыт, первичный опыт, внешкольное учебное заведение.

Теорія компетентісного підходу в освіті розроблялася і була представлена в працях зарубіжних учених Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена. Українські перспективи компетентісного підходу в сучасній освіті досліджували вчені І. Бех, Н. Бібік, О. Биковська, Л. Ващенко, І. Єрмаков, В. Вербицький, О. Локшина, О. Кононко, О. Пометун, О. Савченко, та ін. Практичну реалізацію компетентісного підходу, формування компетентностей особистості розкрили в своїх роботах російські вчені В. Болотов, І. Зимняя, Е. Зеєр, М. Катуннова, В. Лаптев, О. Лебедев, Н. Радіонова, В. Серіков, А. Тряпицина, А. Хуторський, С. Шишов та ін.

Поняття компетентність досить широке. До нього відносять навчальні здіб-

ності, знання та навички, моральні цінності, ставлення. Компетентний (від лат. *competent* — (належний, відповідний) — досвідчений у певній галузі, якому притаманні компетентність, поінформованість, обізнаність, авторитетність.

Різні науковці за структурою поняття компетентності вичленяють предметно-знаннєву, організаційну, технологічну, екологічну, правову, політичну, культурологічну, соціальну, економічну компетентність, а також компетентність у сфері комунікативної діяльності та у сфері особистого і повсякденного життя людини.

Так, на думку О. Кононко, компетентність не означає лише доступну вікову поінформованість дитини в широкому колі життєвих проблем. Вона

передбачає цілий комплекс характеристик: розвинений чуттєвий досвід; навички практичного життя; розвинені потреби, здібності, звички; набір базових особистих властивостей, які гарантують дитині пристосованість до життя; уміння орієнтуватись у змінних умовах, знаходити оптимальні засоби реалізації свого особистісного потенціалу [4].

Відповідно до концептуального положення академіка І. Беха, недоцільним є ототожнення навчальних здібностей, знань і умінь з компетентностями. Компетентність він трактує як **досвідченість** суб'єкта у певній життєвій сфері. Змістовий наголос тут робиться на досвідченості, а не на обізнаності чи поінформованості суб'єкта у певній галузі. Розкриваючи структуру досвідченості І. Бех виділяє два рівні сформованості компетентності особистості: вищий і нижчий [1].

За стихійного способу формування досвідченості учень на певному етапі вікового розвитку шляхом проб і помилок, або ж за допомогою механізму наслідування оволодіває рядом різноманітних практичних способів дій (комунікативних, соціальних, предметно-перетворювальних тощо). Вони забезпечують його функціонування в перш за все у найближчому соціальному оточенні, а далі й у більш широкому просторі.

Таким чином, у нього, формується як практична вмільість реалізації цих способів у певних ситуаціях (уміння й навички), так і відповідні знання про ці способи. При цьому у суб'єкта закономірно відсутня теоретична основа таких способів дій. Постійне вправління у практичних способах дій призводить до розвитку досвідченості суб'єкта. За такого способу набуття досвідченості, І. Бех говорить про **нижчий рівень компетентності особистості**. Визначальними характеристиками цього рівня компетентності є недостатня узагальненість та обмеження перенесення засвоєваних практичних способів дій на інші об'єкти, враховуючи специфіку нових обста-

вин. Центральним мотивом цього рівня компетентності виступає необхідність суб'єкта пристосовуватись до вимог, які ставить життя [1].

Як вказує І. Бех, компетентнісний підхід в сучасній освіті повинен забезпечити **вищий** рівень компетентності учнів. Він наголошує, що даний рівень репрезентується сформованістю у суб'єкта поняття «компетентність» як єдності, де науково орієнтовна основа дії визначає логіку її практичного виконання, яка полягає у інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем. Компетентність вищого рівня як відповідне уміння спонукається мотиваційною основою, провідним мотивом якої є прагнення до самоствердження та широкі соціальні мотиви. Принциповим моментом компетентності вищого рівня є те, що він безпосередньо залежить від якості навчальних здобутків, які повинні трансформуватися у систему компетентностей суб'єкта. Лише власні теоретичні надбання, вказує І. Бех, мають достатній потенціал для такої компетентності. Отже, тільки педагогіка розвитку може забезпечити розвиток в учня компетентності вищого рівня [1].

Розглядаючи компетентнісний підхід, логічно буде коротко висвітлити основні положення поняття **досвіду** (досвідченості), стосовно учнівської молоді із врахуванням їх вікових особливостей.

У процесі пізнання, у результаті власної практичної діяльності, формується індивідуальний досвід кожного суб'єкта. Чим досвідченіша людина, тим різноманітніша її діяльність, як результат різноманітним стає й сформований досвід. Але індивідуальний досвід суб'єкта не може бути ізольованим від інших людей. Отже, у результаті пізнання людина вступає у взаємодію з іншими людьми, порівнює власний досвід з їхнім та збагачує його за рахунок опанування досвіду попередніх поколінь. Досвід людства складається з сукупності індивідуальних досвідів усіх членів суспільства.

Крім досвіду уродженого, біологічно наслідуваного, існує ще досвід власний, що надбудовується над ним. У людини обидва ці види досвіду наявні, але головне місце займає третій: досвід суспільно-історичної практики, досвід людства, що засвоюється людиною під час життєдіяльності. Такий погляд збігається з думкою В. Попова, який доводить необхідність розробки поняття досвід взагалі, а також можливих специфічних видів досвіду як сторони людської практики [5].

У низці філософських досліджень досвід досліджується у зв'язку з аналізом специфіки наукового пізнання, а тому в більшості випадків ототожнюється з експериментом, або з чуттєвим пізнанням взагалі, а також розглядається, як необхідна умова соціальної та історичної діяльності, спосіб діяльності та механізм трансформації культури. Одночасно з цим, сама культура виступає як механізм наступності сукупного соціального досвіду.

У суспільних науках найпоширенішим є визначення досвіду як характеристики діяльності суспільства, соціальної групи чи окремої людини. Поняття досвід містить структуру, умови реалізації того чи іншого способу діяльності. До основних рис досвіду відносять об'єктивність, що виходить з об'єктивності навколишнього світу, але при наявності в досвіді суб'єктивних моментів, бо досвід не може бути цілком незалежним від суб'єктів, що діють та пізнають світ.

Оскільки суб'єкт отримує певні знання, лише пізнаючи навколишній світ, то, у свою чергу, й освоєні знання стають підґрунтям для подальшого пізнання. У результаті формується досвід, який стає надбанням суб'єкта. Далі сформований досвід змінює не лише самого суб'єкта та його довкілля, але також змінює процес власного пізнання, робить його дедалі глибшим та ширшим. Цей процес постійного вдосконалення суб'єкта завдяки збагаченню досвіду може тривати все життя людини.

У розумінні процесу формування досвіду сучасні науковці виокремили етапи перебігу цього процесу, пов'язані передусім зі способами набуття досвіду, досвідченості людиною. До таких етапів належать умоглядний, який починається зі спостереження за навколишнім світом. Поступово в результаті першої самостійної діяльності відбувається формування **первинного досвіду**, що характеризується самостійними, інколи помилковими спробами знайти вихід із ситуації, що склалася, з опорою на отримані знання.

Процес набуття досвіду також залежить від особистісних властивостей суб'єкта, що відображають розвинені особистісні якості, важливі для будь-якої діяльності та сформовані інтелектуальні здібності. Чим більш кмітлива, ініціативна, обізнана з різних сфер життя людина, тим легше відбувається процес набуття досвіду, тим глибший та змістовніший буде досвід за своїм наповненням.

Набуттю досвіду сприяють діяльність суб'єкта, його спілкування та взаємодія з іншими суб'єктами дійсності. Сформований досвід є підґрунтям для подальшого розвитку особистості суб'єкта. Чим досвідченіша людина, тим різноманітніша її діяльність, багатший словниковий запас, чіткіші дії, спрямовані на збагачення досвіду.

Узагальнюючи аналіз трактувань поняття досвід, ми сформулювали власне розуміння поняття первинного досвіду учнів. Отже, первинний досвід учнів ми визначаємо як елементарну форму відбиття змісту діяльності, що, з одного боку, є сукупністю отриманих раніше знань, а з іншого — виступає необхідною умовою для подальшого їх збагачення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д. Бех // Виховання і культура.— 2009.— №12 (17,18).— С. 5—7.
2. Биковська О.В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в

Україні: Монографія / О.В. Биковська.— К.: ІВЦ АЛКОН, 2006.— 356 с.

3. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения: Материалы к четвертому заседанию методологического семинара, 16.11.2004 г.— М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.— 84 с.

4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: автореф. дис. на здобуття доктора психол. наук: спец. 19.00.07 / О. Л. Кононко.— К, 2001.— 37 с.

5. Попов В. Чувственное, рациональное, опыт / В. Попов.— М.: Изд-во МГУ, 1976.— 120 с.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Гуцан Л. А.,

кандидат педагогічних наук

Інститут проблем виховання НАПН України,

старший науковий співробітник

лабораторії трудового виховання і профорієнтації,

e-mail:lelyag@ukr.net

Анотація: У статті розкрито проблему використання компетентнісного підходу як основи нової освітньої парадигми.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентнісно-спрямована освіта, технологія навчання, освітня парадигма.

Аннотация: В статье раскрыта проблема использования компетентностного подхода как основы новой образовательной парадигмы.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентно-направленное образование, технология обучения, образовательная парадигма.

В умовах інноваційних змін розвитку сучасної освіти з'явилася нагальна потреба суспільства у творчих, діяльних, обдарованих громадянах, здатних до життєвого самовизначення. Новітня філософія освіти спрямовує навчально-виховний процес на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенціальних можливостей та здібностей учнів, забезпечення оптимальних умов для їх життєвої самореалізації.

Навчальна діяльність на уроках покликана не просто дати учням суму знань, умінь і навичок, а формувати в них компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, отриманих завдяки навчанню.

Сьогодні випускники шкіл, вступаючи в самостійне життя, відчувають на

собі труднощі формування чітко визначених життєвих орієнтирів та суттєву розбіжність між змістом життя і змістом того, чого навчали в школі. Тому місія освітніх закладів полягає в тому, щоб допомогти кожній молодій людині усвідомити сенс свого життя, визначити свій «образ буття», «зустрітися зі своєю сутністю» (М. Хайдеггер), оволодіти універсальними константами життєвого світу, постійно шукаючи відповіді на «останні питання буття» (В. Біблер), що визначають орієнтири в її розвитку, систему смисложиттєвих координат, у яких вона може існувати [1, 20]. За останній час можна помітити все більше обертів набирає переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «освіченість», «вихованість», «загальна культура» на поняття «компетентність» та «компетенція», яка